

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2020, 3(9): 708-728.

DOI: [10.26677/TR1010.2020.538](https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.538)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri

Prof. Dr. Kamil KAYA, Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İstanbul,
e-posta: kakaya@gelisim.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6699-5923>

Arş. Gör. Gizem TAN EREN, Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Isparta, e-
posta: gizemeren@sdu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6669-8411>

Öz

Son yıllarda aile yapısında ve ailenin sahip olduğu değerlerde değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimler, önemli bir toplumsal sorun olan boşanmaların artışına neden olmuştur. Boşanmaların artışı, aile kurumunun zarar görmesi ve kişiler arası ilişkilerin değişen yapısını gösterir niteliktedir. İstatistiki verilere göre boşanmalar, evliliğin ilk beş yılında daha fazladır. İlk beş yıldan sonra boşanma oranları azalmaktadır. Dolayısıyla evlilikte ilk beş yıl “kritik yıllar” olarak değerlendirilmektedir. Bu makalede, boşanma konusuna değinilip, “erken boşanma” kavramsallaştırılması yapılarak özellikle ilk beş yıl içerisinde son bulan evliliklerin, yani erken boşanmaların sebepleri ele alınmıştır. Gerek evlilik ve gerekse boşanma, her şeyden önce hukuki yollarla gerçekleşen bir olgudur. Ancak sadece hukuki açıdan ele alınması ve açıklanması yeterli değildir. Çünkü evliliğin hukuki açıdan sona ermesi anlamına gelen boşanmanın, toplumsal olarak da onaylanması gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada, genel olarak boşanma özel olarak da erken boşanmaların hukuki ve toplumsal nedenleri ortak başlıklar altında incelenerek boşanmaların yarıya yakınının evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Boşanma, Boşanma Nedenleri, Erken Boşanma.

Makale Gönderme Tarihi: 28.05.2020

Makale Kabul Tarihi: 03.09.2020

Önerilen Atf:

Kaya, K. ve Tan Eren, G. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(9): 708-728.

© 2020 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2020, 3(9): 708-728. DOI:10.26677/TR1010.2020.538
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Reasons for Increasing Divorce and Early Divorce

Prof. Dr. Kamil KAYA, Gelişim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, İstanbul, e-mail: kakaya@gelisim.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6699-5923>

Research Assistant Gizem TAN EREN, Süleyman Demirel University, Faculty of Arts and Sciences, Isparta, e-mail: gizemeren@sdu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6669-8411>

Abstract

In last years, there are changing in the family structure and the values of the family. These changes have led to an increase in divorces and an important social problem. When we look at the statistical information about divorce rates is higher first 5 years in marriage. Therefore, the first five years in marriage are named as "critical years". In this article, by focusing on the topic of divorce and conceptualizing "early divorce", the causes of marriages that ended in the first five years, namely the early divorces, were discussed. marriage and divorce are first of all a legal phenomenon. However, it is not enough to deal with and explain from a legal point of view alone. Because the divorce, which means that the marriage ends legally, also needs to be approved socially. That is why in this study, legal and social causes of generally divorce, especially early divorces were examined under common headings, and it was observed that almost half of divorces took place in the first five years of marriage.

Keywords: Family, Marriage, Divorce, Reasons of Divorce, Early Divorce.

Received: 28.05.2020

Accepted: 03.09.2020

Suggested Citation:

Kaya, K. and Tan Eren, G. (2020). Reasons for Increasing Divorce and Early Divorce, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 3(9): 708-728.

© 2020 Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi.

GİRİŞ

Günümüzde Türk ailesine yönelik en önemli sorunlardan biri boşanma olgusudur. Türkiye’de 20. yüzyılın son dönemlerinden önce aile bağlarının güçlü olması ve dini inançların etkili olması nedeniyle boşanmalara sıklıkla rastlanmamakta, boşanan kadınlara ise toplumsal açıdan önyargılı olarak yaklaşılmaktaydı (Arıkan, 1992). Daha sonrasında ise, Türkiye de dâhil olmak üzere tüm dünyada boşanmalar artmıştır. Toplumsal ve kültürel açıdan değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerden aile yapısı da etkilenmiştir. Kentleşmeye bağlı olarak kadının toplumsal konumunda değişim olmuş, kadın haklarına yönelik bilinçlenme kazanılmış, eğitim düzeyi yükselen kadın kamusal alanda yer almaya başlamıştır. Bu gelişmeler, ailenin yaşam düzeyine olumlu katkı yapmış olsa da aile içi ilişkiler konusunda rol çatışmalarına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan evliliğe ilişkin anlayış değişmiş, “mutluluk” vurgusu ön plana çıkarılmıştır (Yörükoğlu, 2000).

Türkiye’de boşanmaların artış düzeyi dile getirilirken, her ne kadar gerçek anlamıyla kullanılsa da “boşanma artık moda oldu” (Doğan, 2016:993) gibi söylemlerle ifade edilmeye başlanmıştır. Boşanmaların artışıyla birlikte evlilik süresi de kısalmıştır. İstatistiki veriler incelendiğinde evliliğin ilk beş yılında gerçekleşen boşanmaların diğer yıllara göre daha fazla olduğu görülmüştür. Bu durum, “erken boşanma” kavramsallaştırılmasını gerekli kılmakta olup, çalışmada ilk beş yılda son bulan evlilikleri ifade etmek için kullanılmıştır. Boşanma ve erken boşanmalar hukuki durumlar olup zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin temelden sarsılması, eşlerin anlaşması / anlaşmalı boşanma, ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık) gerekçeleriyle Türk Medeni Kanununda açıklanmaktadır. Ancak boşanmalar, sadece hukuki gerekçelerle açıklanamamaktadır. Bunların toplumsal bir düzleme de oturtulması gerekmektedir. Dolayısıyla boşanma ve erken boşanmaların gerçekleşebilmesi için toplumsal açıdan onaylanması, açıklanması ve meşrulaştırılması gerekmektedir. Çünkü Özgüven (2010:306)’in de belirttiği üzere, boşanma sadece eşleri değil; toplumu ve sosyal düzeni de etkileyen bir durumdur.

Boşanma ve erken boşanmaların artışında eşler arası denklik meselesi önemlidir. Buna göre, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve inanç gibi açılardan eşlerin denk olmaları evliliğin sürdürülmesi açısından önemli görülmektedir. Yapılan bir çalışmada da evlilik tercihleri açısından, aile yapılarının benzer olması, dindar olması, aynı mezhepten olması, aynı memleketten/hemşeri olması, aynı sosyal çevreden olması, aynı etnik kökenden olması kişiler açısından önemli kriterler olarak değerlendirilmektedir (T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015). Diğer yandan, boşanmaların artışının önemli bir sebebi, kadınların aile içi şiddeti kabullenmeyerek şiddet uygulayan eşlere bir direnç göstermeleri ve boşanma yoluna gitmeleridir. Dolayısıyla geleneksel rollerin yıkılması ile şiddet, boşanmanın bir nedeni haline gelmiştir (Karal ve Aydemir, 2012:32-33). Burada kadınların rollerindeki değişimler önem teşkil etmektedir (Uğur, 2014:296). Ekonomik özgürlüğe sahip olmak, kadınlar açısından yalnız yaşayabilecekleri düşüncesini uyandırmakta ve özellikle gelişen ekonomilerde ücret artışlarıyla birlikte boşanmaya daha kolay karar verilmektedir (Kutlar vd., 2012:165). Kadınların çalışma hayatına girdikleri ve özellikle göç alan şehirlerde boşanma oranları oldukça yüksektir (Karal ve Aydemir, 2012:8). Dolayısıyla göç, kentleşme gibi olgular boşanmaları arttırmıştır. Diğer yandan, bireyselleşme, tüketim toplumu dinamikleri ile ilişkilerin hızla tüketilmesi, aldatma gibi pek çok unsur da bu noktada etkili olurken, eşlerin beden sağlıkları, çocuk sahibi olup olmama durumları, teknolojik gelişimlerle birlikte iletişimlerinde meydana gelen değişimler de boşanma ve erken boşanmaları tetiklemektedir.

TÜİK (2017) tarafından 2016 yılında yapılan Aile Yapısı Araştırması'na göre, boşanma nedenleri %61,5 sorumsuz ve ilgisiz davranma, %42,6 evin ekonomik olarak geçimini sağlayamama, %36,4 dayak/kötü muamele, %32,2 aldatma, %24,6 eşlerin ailelerine karşı saygısız davranma, %23 içki, %20,8 eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışma, %17,4 terk etme/edilme, %12,9 kumar, %9,2 ailedeki çocuklara karşı kötü muamele, %8,2 diğer nedenler, %4,3 madde kullanımı, %3,1 çocuk olmaması, %2,9 hırsızlık, dolandırıcılık, gasp, taciz vb. suçlar, %2,8 aile içi cinsel taciz, %2,5 eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması olarak belirtilmiş olup boşanma nedenlerinin kadın ve erkeğe göre farklılık gösterdiği görülmüştür. Aynı boşanma nedenleri, ASAGEM'in yapmış olduğu "Türkiye'de Aile Yapısı Araştırması" (2011)nda da belirtilmiştir. Çakır'ın yaptığı bir çalışmada (2019:81-82) da literatürde boşanmayla ilgili olarak "aile yapısı ve eşler arasındaki eğitimsel, kültürel farklılık", "töre ve geleneklerden kaynaklanan baskı, şiddet", "yoksulluk ve gelecek endişesi", "eşler arasındaki cinsel uyumsuzluk", "eşlerin birbirini aldatması", "ihamet etmesi", "gelin-kaynana geçimsizliği", "alkol, kumar ve uyuşturucu bağımlılığı", "TV programları, sinema ve popüler kültürün olumsuz etkileri", "erkek egemenliği, çokeşli evlilik", "yabancı hayranlığı, yabancılarla evlenme" vb. nedenlere yer verildiği belirtilmiştir. Küçükcan'ın yapmış olduğu bir çalışmada (2011), katılımcıların %76,2'si televizyonda programlarının aile yapısını etkilediğini, boşanmalara sebebiyet verdiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada ise, öncelikle ilk beş yılda son bulan evlilikleri betimlemek için "erken boşanma" kavramsallaştırması yapılmış; sonra da ülkemizde artış gösteren boşanma ve erken boşanmanın hukuki ve toplumsal nedenleri ele alınmış ve analiz edilmiştir.

BOŞANMA ve ERKEN BOŞANMA

Boşanma ve erken boşanma konusu üç başlık altında ele alınmıştır. Buna göre, öncelikle kavramlar üzerinde durulmuş, sonra boşanma ve erken boşanmanın nedenleri açıklanmış ve ardından boşanma ve erken boşanmanın artış nedenleri incelenmiştir.

Boşanma ve Erken Boşanma Kavramsallaştırmaları

"Boşanma, karı ve kocanın, yeni bir evlenme yapabilecek şekilde ayrılması ve hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona erdirmesidir. Boşanma, evlilik kadar eski bir kurumdur. Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir kurum olarak kabul etmiş toplumlarda boşanma hakkı, bazı yasa ve geleneklerle kısıtlanmış; fakat hiçbir zaman ortadan kaldırılmamıştır" (Yıldırım, 2004:59-60). Toplumsal açıdan boşanmaya sıcak bakılmamakta, boşanmanın hem eşlere ve çocuklarına hem de yakınlarına ve topluma zarar verdiği düşünülmektedir (Sandalcılar, 2012:225-235).

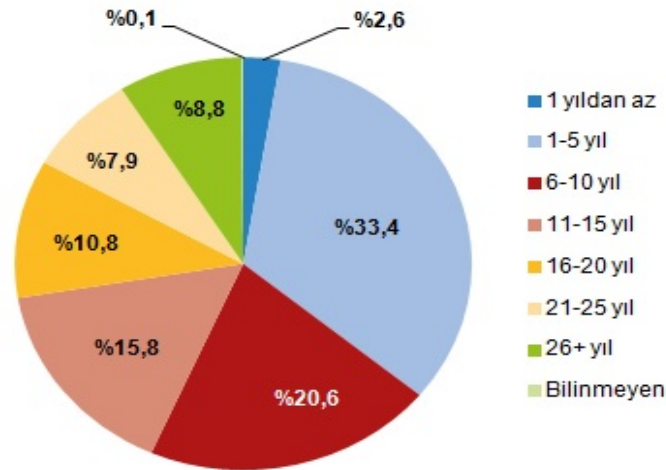
Son yıllarda tüm dünyada boşanmalar giderek artış gösterdiği görülmektedir. Örneğin, ABD'de boşanma oranları %45'lere yükselmiştir (Amato, 2000). TÜİK verileri son yıllarda Türkiye'de de evliliklerin azaldığını, boşanmaların ise arttığını ortaya koymuştur. Türkiye'de kaba evlenme hızı 2018 yılında ‰ 6,81, 2019 yılında ‰ 6,56 iken kaba boşanma hızının ise 2018 yılında ‰ 1,76, 2019 yılında ‰ 1,88 olması bu durumu gösterir niteliktedir (TÜİK, 2019). Yine TÜİK verilerine göre, 2017 yılında evliliklerin %38,7'si ilk 0-5, %20,7'si 6-10, %14,4'ü 11-15, %11,1'i 16-20, %15'i 21 yıl ve üzeri; 2018 yılında ise %37,6'sı 0-5, %20,4'ü 6-10, %15'i 11-15, %11,2'si 16-20, %15,7'si 21 ve üzeri yılda boşanma ile sonuçlanmıştır (TÜİK, 2018).

Tablo-1: Evlilik Süresine Göre Boşanma Sayısı (2019 Yılı)

Bölgeler	Evlilik Süresine Göre Boşanma Sayısı					
	Toplam	0-5	6-10	11-15	16+	Bilinmeyen
Türkiye	155 047	55 819	31 891	24 451	42 708	178
İstanbul	32 564	10 770	6 806	5 347	9 591	50
Batı Marmara	8 063	2 842	1 605	1 288	2 310	18
Ege	26 723	9 714	5 372	4 162	7 440	35
Doğu Marmara	16 182	5 704	3 245	2 450	4 756	27
Batı Anadolu	17 673	6 406	3 555	2 728	4 971	13
Akdeniz	23 332	8 602	4 895	3 717	6 100	18
Orta Anadolu	6 955	2 808	1 342	1 062	1 742	1
Batı Karadeniz	7 588	2 538	1 598	1 250	2 195	7
Doğu Karadeniz	3 203	1 093	673	512	925	0
Kuzeydoğu Anadolu	1 803	750	424	256	372	1
Ortadoğu Anadolu	3 323	1 324	719	529	750	1
Güneydoğu Anadolu	7 638	3 268	1 657	1 150	1 556	7

Kaynak: TÜİK (2020). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019.

Tablo-1'e göre, 2019 yılında Türkiye genelinde boşanma sayısının en çok İstanbul'da, en az Kuzeydoğu Anadolu'da olduğu görülmüştür. Bu durum, bölgelerin gelişmişlik düzeyini ve nüfusunu yansıtır niteliktedir. Gelişmiş ve nüfusu fazla olan bölgelerde boşanmaların daha yüksek olduğu söylenebilir. Diğer yandan, Tablo-1'de boşanma sayıları evlilikte geçen yıllara göre 0-5, 6-10, 11-15, 16+ ve bilinmeyen şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu yıl aralıklarında tüm bölgelerde boşanmalar en çok 0-5, en az ise bilinmeyen ve 11-15 yıl aralığında gerçekleştirilmiştir.

Grafik-1: Evlilik Süresine Göre Boşanma Oranları

Kaynak: TÜİK. (2020).

Grafik-1'de 2019 yılına ait boşanma oranları verilmiştir. Buna göre, 1 yıldan az, 1-5 yıl, 6-10 yıl, 11-15 yıl, 16-20 yıl, 21-25 yıl, 26+ ve bilinmeyen şeklinde yıl aralıklarının belirtildiği görülmüştür. Bunlar 0-5, 6-10, 11-15, 16+ ve bilinmeyen şeklinde birleştirilerek yorumlandığında 2019 yılı

içinde gerçekleşen boşanmaların %35,6'sının 0-5, %20,6'sının 6-10, %15,8'inin 11-15, %27,5'inin 16+ ve %0,1'nin bilinmeyen yıl aralığında gerçekleştiği söylenebilir.

Tablo-2: 2010-2019 Evliliğin İlk Beş Yılında Gerçekleşen Boşanma Oranları

Yıllar	0-5 yıl aralığında gerçekleşen boşanma oranları
2010	%39,9
2011	%40,2
2012	%39,6
2013	%40,3
2014	%39,6
2015	%39,3
2016	%39,1
2017	%38,7
2018	%37,6
2019	%36,0

Kaynak: TÜİK 2010-2019 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

Tablo-2 incelendiğinde, 2010-2019 yılları arasında evliliklerin ilk beş yıl içerisinde boşanmayla sonuçlanma oranlarına bakıldığında 2019'da %36 ile en düşük, 2013'te ise %40,3 ile en yüksek seviyede boşanma gerçekleşmiştir. Buna göre 2010-2019 yılları arasında ilk beş yıl içerisinde gerçekleşen boşanma oranlarının %36 ile %40,3 aralığında olduğu söylenebilir. Diğer yıllara göre, son üç yıl içinde görece bir düşüş olsa da, Türkiye'de ilk beş yıl içinde gerçekleşen boşanmaların toplam boşanmalar içindeki payı oldukça yüksektir. Bu veriler, her üç boşanmadan en az birinin, hatta daha fazlasının evliliğin ilk beş yılında gerçekleştiğini göstermektedir. Bu nedenle çalışmada, ilk beş yıl içerisinde son bulan evlilikleri belirtmek için "*erken boşanma*" kavramsallaştırmasından yararlanılmıştır.

Türkiye'de evlilik için ilk beş yıl "*kritik yıllar*" olarak ifade edilebilir. Evlilikte zaman ilerledikçe eşlerin birbirlerini daha iyi tanımaları, evliliğe alışmaları ve aile yapısının sağlamlaşması bakımından bu süreç önemlidir (Yıldırım, 2004:69). Erken boşanmalar söz konusu olduğunda evlilik kurumuna yönelik düşüncelerin etkisi yadsınamaz. Evliliğin basit olarak görülmesi, acele edilmesi, genç kuşağın bakış açısında değişiklikler olması (Sevim vd., 2016:311), eşlerin birbirlerini yanlış anlamaları, birbirlerini tam olarak tanımamaları, evliliğin yükünü kaldıramamaları (Tarhanacı, 2017:105) ilk beş yılda boşanmanın nedenlerindedir. Özellikle beşinci yıl evlilikte oldukça önemlidir. Bunun nedeni ise, evlilikte konuşulmamış ve aşılmamış sorunların gün yüzüne çıkarılmasıdır (Coşkundeniz, 2013).

Evliliklerin ilk beş yılı, boşanma ve ailenin devamlılığı konularında risklidir. Bu dönemde boşanan ailelerin yaklaşık yarısının çocuk sahibi olmadığı görülmüştür. Sorunsuz evliliklerde çocuk sahibi olmaya yönelik eğilim, sorunlu evliliklere göre daha yüksektir (Doğan, 1998:68). Ebeveynliğe uyum sağlama sürecinde de evlilikte yaşanan problemler ve boşanmalar daha fazladır (Canel, 2011:42). Buna karşın, evlilik doyumu ve mutluluk arasındaki ilişkiye odaklanan bir çalışmada ise evlilikte en çok mutlu olunan zamanların evliliğin ilk beş yılı olduğu ve beş yıldan sonra evlilik doyumunun düştüğü görülmüştür (Akgüngör, 2016). Bu durumlar, boşanma ve erken boşanmaların nedenlerinin irdelenmesini gerekli kılmaktadır.

Boşanma ve Erken Boşanma Nedenleri

Ailenin çözülmesi olarak nitelendirilebilecek boşanma toplumsal çözülmede de etkili olan faktörlerden biridir. Boşanma, bir anda ortaya çıkan bir olay değildir. Bu yüzden, sosyolojik

açından ve çok yönlü olarak değerlendirilmelidir (Kır ve Bülbül, 2012:101). Diğer yandan, “*evliliğin yargıç kararı ile ortadan kaldırıldığı durumlardan birisi*” (Zevkliler vd., 2000:877) ve “*eşler arasında kurulan evlilik birliğinin TMK’nın 161 ile 167. Maddeleri arasında yer verilen sebeplere bağlı kalınmak şartıyla evliliğin hâkim kararıyla sona erdirilmesi*” (Kerman, 2018:150) olarak tanımlanan boşanmanın hukuki bir durum olduğu görülmüştür. Bu gerekçeyle bu çalışmada önce hukuki gerekçelere, ardından sosyolojik gerekçelere yer verilerek boşanma üzerine çok yönlü bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır.

Hukuki Nedenler

Türk Medeni Kanununda boşanmanın nedenleri, özel ve genel nedenler olmak üzere belirtilmiştir. Özel boşanma nedenleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı şeklinde sıralanırken; genel boşanma nedenleri ise, evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması olarak ifade edilmektedir (TMK, 2001:8071-8073).

Boşanmanın özel nedenlerine bakıldığında, zina; evlilik kurumunun sürdürülmesine karşın, eşlerden birinin kendi isteğiyle eşinin dışında karşı cinsle bilerek ve isteyerek cinsel münasebette bulunmasını ifade etmektedir (Dural vd., 2008:102.) Özellikle de kadının zinada bulunması evliliğin boşanma ile sonuçlanmasına sıklıkla sebep olmaktadır (Fisher, 2004:35). Diğer bir boşanma gerekçesi olarak hayata kast, yani eşlerden birinin diğerinin hayatına eyleminin sonuçlarının bilincinde olarak ve isteyerek son verme girişimi; pek kötü davranış, yani eşlerden birinin diğerine yönelik bilerek ve isteyerek eziyeti, acı çektirmesi dolayısıyla ruhsal ve bedensel sağlığını bozmaya yönelik davranışlardır. Onur kırıcı davranış ise, yine eşlerden birinin diğerine karşı bilerek ve isteyerek eşin kendisine yönelik saygısı, haysiyeti, şerefine zarar vermeye yönelik davranışlarıdır (Oy, 2008:9-13). Türk Medeni Kanunu, eşlerinden şiddet gören kişiler için hayata kast, pek kötü ve onur kırıcı davranış doğrultusunda boşanma davası açabileceğini belirtmektedir (Kerman, 2018:156). Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü’nün yapmış olduğu bir araştırmaya göre (2010), boşanmış kadınların %17’si eşleri tarafından şiddet gördükleri için evliliklerini sonlandırdıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra, küçük düşürücü suçlar olarak nitelenen hırsızlık, dolandırıcılık, ırza geçme, gasp ve haysiyetsiz hayat sürme gerekçeleriyle de boşanma gerçekleştirilebilir (Oy, 2008:14).

Türk Medeni Kanunu’na göre özel boşanma sebepleri arasında terk ve akıl hastalığına da yer verilmiştir. Buna göre, terk nedeniyle evliliğin sonlandırılabilmesi için evlilik içerisinde ortak hayata son verilmesi, ortak hayattaki sorumlulukların yerine getirilememesi, bunun haklı bir nedeninin olmaması, terkin altı aydır devam ediyor olması, evliliğin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmemek amacıyla en az dört ay evlilik birliği dışında yaşamak gibi koşullar gerçekleşmelidir. Akıl hastalığı gerekçesi ile boşanma davası açabilmek için ise eşlerden birinin akıl hastası olması, bu nedenle diğer eş için evliliğin çekilmez olmaya başlaması, hastalığın iyileşmemesi ve bu durumun resmi sağlık kurulu raporuyla belgelenmiş olması gerekmektedir (TMK, 2001:8072).

Türk Medeni Kanunu’na göre, genel boşanma nedenlerine bakıldığında ise, öncelikle “*evlilik birliğinin sarsılması*”ndan bahsedilmektedir. Eşler arasındaki geçimsizliğin şiddetli ve ciddi olması, evlilik birliğinin sarsılması kararının verilmesi için gerekli olan bir husustur (Oy, 2008:24). Geçimsizlik, Türkiye’de gerçekleşen boşanmaların en önemli nedenlerindedir (Yıldırım, 2004:67). Böyle bir durumda evlilikten beklenen amaçlar ve yararlar karşılanamaz hale gelmekte ve ortak yaşanan hayat eşler açısından çekilmez olmaktadır. Bu durumun tek bir eş açısından yaşanıyor olması bile yeterlidir (Özdemir, 2013:31-32). Türkiye’deki boşanmaların %75’i şiddetli

geçimsizlik nedeniyle gerçekleşmektedir (Keskin, 2007). Eşlerin anlaşması/anlaşmalı boşanma maddesine bakıldığında ise evliliğin en az bir yıl sürdürülmesi, eşlerin davayı birlikte açmaları, karar kıldıkları boşanma protokolünü mahkemeye sunmaları, hâkim önünde anlaşmalı boşanma irade ve şartlarını belirtmeleri, mali konularda ve eğer varsa çocukların velayeti konusunda anlaşmaları gerekmektedir (Oy, 2008:29-30; Ergün, 2009:96). Diğer yandan, “*ortak hayatın yeniden kurulamaması (fiili ayrılık)*” gerekçesiyle ayrılık kararının verilebilmesi için eşlerden birinin boşanma davası açması, hakimin tanıkları ya da eşleri dinlemesi sonrası ortak hayatın yeniden kurulamayacağına dair kanaati olmalıdır (Oy, 2008:33).

Toplumsal Nedenler

“*Boşanma hukuksal bir süreç olarak ortaya çıksa da şayet toplum tarafından onaylanan sebepler mevcut değilse, evliliğin sona erdirilmemesi yönünde sosyal baskının miktarı artış göstermektedir. Bu bağlamda boşanma, eşlerden birinin veya her ikisinin iradesi ile toplumda geçerli örf ve adetlere ve/veya hukuka göre evlilik birliğinin sona erdirilmesidir*” (Eyce, 2002:85). Boşanmanın toplumsal, kültürel, dinsel, psikolojik vb. birçok nedeni bulunmaktadır (Kır ve Bülbül, 2012:101). Bu çalışmada boşanmanın nedenleri; sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, psikolojik, dini, sağlığa bağlı, teknolojik, evliliğe bakış açısına bağlı, şiddet başlıkları altında tartışılmıştır.

Sosyo-Kültürel Nedenler

Boşanmalarda etkili olan unsurlardan biri, eşlerin sosyo-kültürel yapılarından kaynaklanan özelliklerinin farklı olmasıdır (Köroğlu, 2013:58; Yıldırım, 2004:68). Bu farklılıklar, eşlerin birbirlerine karşı ılımlı yaklaşmadıkları ya da kendi içinde buldukları sosyo-kültürel yapının özelliklerini eşlerine benimsetmeye çalıştıkları sürece çatışmalarla sonuçlanmaktadır.

Aile yapıları, boşanma açısından önemli bir etkidir. Bu bağlamda boşanmış anne-babaya sahip olan kişilerin kendi evliliklerinde de boşanma olasılıkları daha yüksektir (Keskin, 2007:13). Ancak durum, sadece anne-baba ile sınırlı kalmamaktadır. Genel olarak kişiler, çevrelerinde meydana gelen boşanmalardan olumsuz etkilenmektedir (Çelen, 2011:8). Diğer yandan, evliliklerde sadece eşler bir ilişki içerisine girmemektedir. Evlilik, iki aileyi de birbirine yaklaştırmaktadır. Aileler anlaşamadıklarında ise bu durum, eşleri de huzursuz etmektedir. Özellikle de ailelerin karşı çıkmasına rağmen gerçekleşen evlilikler, onların etkisi ile son bulabilmekte iken (Kaya, 2016:418) aşırı müdahaleyle de boşanmalar olabilmektedir (Köroğlu, 2013:58). Bunda temel sebep, anne-babaların çocuklarının büyüdüklerini kabul etmeyişleri ve onlara karşı korumacı tavır sergilemeye çalışmalarıdır. Bazı anne-babaların kıskançlık duygusuyla hareket ederek çocuklarını paylaşmak istemedikleri de görülmektedir (Tarhanacı, 2017:111). Özellikle annelerin erkek çocuklarını gelinlerinden kıskanmaları çoğu defa boşanmaya sebebiyet vermektedir (Yıldırım, 2004:68). Diğer yandan ailelerin ekonomik açıdan eşlere yardımcı olmaları, tartışmalarına müdahale etmeleri ve kendi çocuklarından yana taraf olmaları eşler açısından anlaşmazlıkların daha da alevlenmesine ve “*senin ailen, benim ailem*” şeklindeki söylemlere girişilmesine neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017:111-112). Böyle durumlarda eşlerden kendileri veya aileleri arasında bir seçim yapmaları bile beklenmektedir (Ekmekçi, 2010:31). Bu da eşler arasında önemli sorunlar yaratmakta ve boşanmalara neden olmaktadır.

Aile dengesini sağlayan akraba çevresinin artması veya aynı yerlerde ya da aynı bölgede ikamet ediyor olmaları (Yıldırım, 2004:77), ailelerden bağımsız konut isteği (Girgin, 2017), eşlerden birinin ya da her ikisinin de ailelerine bağımlı/düşkün olması, eşlerden diğerinin bağımsız ve özgürlüğüne düşkün olması (Çakır, 2011:252), eşler arasında denkliğin bulunmaması da erken

boşanmanın nedenlerindedir (Çelen, 2011:8). Evlilikte denklik, eşlerin sadece sosyo-kültürel açıdan değil, aynı zamanda yaş, ekonomik durum vb. açılardan da eşit düzeylerde bulunmalarını ifade etmektedir. Bunlar açısından eşitlik olmadığı veya eşitsizlikler arttığında eşler arasında sorunlar çıkmaya başlamaktadır (Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50).

Eşler arasındaki anlaşmazlıklardan biri de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkindir. Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklı anlayış ve tutumlar, boşanmalarda etkili bir unsurdur. Toplumsal açıdan kadın ve erkeğe yüklenen bir takım roller bulunmaktadır. Kadınların kadınlık rollerini, erkeklerin ise erkeklik rollerini gerçekleştirmeleri beklenmektedir (Tarhanacı, 2017:109-110). Bu rollerin yerine getirilmeyişi eşler arasında sorunlara neden olabilir. Mesela; eşi yemek yapmadığı gerekçesiyle açılan boşanma davaları bulunmaktadır (Oğurtan, 2011:31).

Erken boşanma sebepleri arasında evliliğin gerçekleştirildiği yaş da önemlidir. Bu bağlamda erken yaş evliliklerinin boşanmalarda etkili olduğunu söylemek gerekmektedir (Köroğlu, 2013:58; Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50). Erken yaşta yapılan evlilikler kişilerin yeterince olgunlaşmadıkları ve evlilikle ilgili bilinçli olmadıkları yaşlarda gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra, erken yaşta anne-baba olunabilmektedir. Bu da zaten çocuk yaşta olan kişilerin bir çocuğun sorumluluğunu üstlenmeleri anlamına gelmektedir. Dolayısıyla gerek eşlerin birbirlerine karşı sorumluluklar, gerek bir evin idare edilmesi, gerekse de bir çocuğun bakılmasında sorunlar yaşanabilmektedir. Kişilerin çocuk yaşta evlenmeleri ve bu sorumlulukları üstlenmeye çalışmaları onların gençlik zamanlarını yaşayamamalarını da ifade etmektedir. Evlenmeden önceki hayatlarını sürdürmeye çalıştıklarında da eşleriyle aralarında sorunlar oluşmaktadır. Bu da ilişkinin yıpranmasına sebebiyet vermektedir. Tahammül sınırlarının zorlanmasıyla da boşanma gerçekleşmektedir (Tarhanacı, 2017:114-115).

İçinde yaşanan hayattan kurtulmak için yapılan evlilikler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Ekmeççi (2010:18) bu durumu, "acele yapılmış kaçış evliliği sendromu" olarak adlandırmakta, kadınlar ve erkekler açısından sınıf atlama ya da kendini yeni bir öznellik üzerinden gerçekleştirme eylemine yönelik bir çabanın olduğunu belirtmektedir. Erken evliliklerde de bu durum söz konusu olabilmektedir. Çünkü erken evliliklerin de bir kısmı aile baskısı, bu baskıdan kurtulma amacıyla gerçekleştirilmekte ve evlilik içinde sorunların yaşanmasıyla boşanma gerçekleşmektedir (Tarhanacı, 2017:114-115).

Erken yaş evlilikleri ve kaçış evliliklerinin yanı sıra, geç yaşta yapılan evlilikler de boşanma riskini doğurmaktadır. Çünkü kişi otuz yaşına kadar yalnız yaşamaktadır; evlilik gerçekleştiğinde ise, bir başkası ile yaşamaya başlamakta ve buna uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Kişi yalnız yaşarken kendisine göre bir hayat tarzı kurmuştur ve buna göre yaşamında belirli alışkanlıklar edinmiştir. Evlilik ile birlikte bu alışkanlıklar, eşle karşılıklı bir ilişkinin kurulmasını olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Bunun yanı sıra, geç yaşlarda yapılan evliliklerde eşlerin birbirlerinden beklentileri üst düzeylerde olabilir. Beklentilerin evlilik yaşamında karşılanamamasıyla birlikte kişiler arasında sorunlar yaşanabilir ve ilişki boşanmayla son bulabilir (Tarhanacı, 2017:115). Kısacası, otuz yaşın üzerinde yapılan evliliklerde alışkanlıklardan vazgeçilememesi, beklentilerin fazla olması ve beklentilerden feragat edilememesi gibi nedenler eşlerin evlilikte doyuma ulaşmasını engelleyerek boşanmaya neden olmaktadır (Günindi Ersöz, 2011:260).

Türkiye'de boşanmaların %60'ı 25-39 yaş aralığındaki erkeklerde ve 20-34 yaş aralığındaki kadınlarda meydana gelmektedir. 30-34 yaş aralığında ise, erkeklerde boşanma oranı artarken kadınlarda azalmaktadır. Dolayısıyla yaş grupları açısından kadınların erkeklerden daha genç yaşlarda boşandıkları söylenebilir. Bunun sebebi de kadınların erkeklerden daha küçük yaşlarda evlenmeleridir. Dolayısıyla da boşanan kadınların yaşları daha küçük olurken boşanan

erkeklerin yaşları daha büyük olmaktadır (Yıldırım, 2004:71). Evlenen kişiler arasında yaş farkının fazla olması da bunun üzerinde etkilidir (Köroğlu, 2013:58).

Erken boşanmalarda cinselliğin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde toplumsal açıdan cinsel yasaklar azalmıştır. Evlilik öncesi cinsel ilişki daha kolay gerçekleştirilir hale gelmiştir. Kadının hamilelik durumu olduğunda da erkeklerin bir kısmı kendilerini mecbur hissedip evlilik gerçekleştirmektedir. Bu da evliliklerin kısa sürede bitmelerine neden olmaktadır (Keskin, 2007:13; Kır ve Bülbül, 2012:104; Kahn ve London, 1991). Her ne kadar evlilik öncesi cinsel yasaklar azalsa ve evlilik öncesi cinsel ilişkiye daha ılımlı bakılmaya başlansa da evlilik sonrası kadının bakire olmadığına görülmesi (Abalı, 2006:34), evlilik öncesi doğum (Bratter ve King, 2008), nikâhsız beraber yaşama (Çelen, 2011:8), önceki evlilikten olan çocukların varlığı (McCarthy, 1978) da eşler arasında boşanmalara yol açabilmektedir.

Eğitim durumu, özellikle de eğitim seviyesinin düşük olması boşanmaları tetikleyen önemli bir faktördür (Bratter ve King, 2008). Tarihsel açıdan bakıldığında, kişilerin eğitim düzeyinin çok düşük olması hatta okur-yazar bile olmaması boşanmaları oldukça etkilemiştir. Nitekim eski dönemlerde boşanmış olan kadınlarda okuma-yazma bilmeyenlerin oranı erkeklerden daha fazladır. Bunun nedeni, kadınların eğitimine önem verilmemesi ve buna bağlı olarak kadınların okur-yazarlığının erkeklerden daha az olmasıdır. Ancak, günümüzde kadınların eğitim seviyelerinin yükselmesi hem kadın hem de erkek açısından boşanmayı kolaylaştırıcı bir faktör haline gelmiştir (Doğan, 1998:63, 68). Diğer bir ifadeyle kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi, kadın haklarının gelişmesi, kadınların toplumsal katılımlarının artması gibi gerekçelerle ailede yaşam düzeyinde olumlu bir gelişme sağlansa da ev içerisinde rol çatışmaları ve yaşanan aile içi sorunlar boşanmaların artmasına sebebiyet vermiştir (Keskin, 2007:12; Uğur, 2014:296). Bu durum, boşanma ile nüfusun eğitim düzeyi arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Sosyo-Ekonomik Nedenler

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak boşanma oranları değişmektedir. Buna göre gelişmiş bölgelerdeki boşanma oranları gelişmemiş bölgelere göre daha fazladır (Yıldırım, 2004:77). Dolayısıyla büyükşehirlerdeki boşanma oranları da diğer şehirler ve kırsal alanlara göre daha fazladır. Çünkü şehirleşme ve şehir hayatında maddi imkânların fazla olması/artması, kişilerin birbirlerine karşı sorumluluklarını azaltmaktadır (Çelen, 2011:17).

Boşanmalar üzerinde etkili olan diğer bir faktör ise ekonomik sorunlardır (Köroğlu, 2013:58; Levinger, 1966; Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50). Ekonomik sorunların başında işsizlik gelmektedir. İşsizlik ile boşanma arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır (Sandalcılar, 2012:235; Amato ve Beattie, 2011). İşsizlik, sosyal açıdan açlık ve felaketi getirerek ailenin yoksullaşmasına ve ailede problemlerin artmasına neden olabilir (Çelen, 2011:18). Ailenin yoksullaşması, aile içi rolleri ve ilişkileri değiştirerek eşler arasındaki ilişkiyi bozabilir ve ilişki boşanmayla sonuçlanabilir. Ailenin yoksullaşması ve yaşanan çatışmalar aynı zamanda, kadınların erkeklere karşı üstünlük kurma çabalarına yönelik kullanılabilir. Böyle bir durumda kadının yaşanan zorlukları ya da sıkıntıları sürekli gündeme getirmesi söz konusu olabilir. Bu da erkek üzerinde baskı oluşturarak ilişkiyi zedeler ve ilişki boşanmayla sonuçlanabilir (Çelen, 2011:21).

Kadınların iş hayatına katılımlarının artması da bunda etkilidir (Nevid, 2009:386; Benedek ve Brown, 1997:2; Spitze ve South, 1985). Diğer yandan, erkeğin işsiz kalması durumunda boşanma riski artarken, kadının işsiz kalması durumunda boşanma riski düşük olmaktadır. Belirtilen durumlara rağmen Türkiye’de işsizliğin olduğu dönemlerde boşanmaların azaldığı görülmüştür. Bunun nedeni ise, boşanma maliyetleridir (Sandalcılar, 2012:227, 236). Eşlerin ailelerinin sosyo-ekonomik açıdan farklılıkları (Yıldırım, 2004: 68), dolayısıyla evlenen kişiler arasında ciddi bir

şekilde ekonomik ve sınıfsal farklılıkların olması da boşanmaya sebebiyet vermektedir (Köroğlu, 2013:58). Böylelikle kişilerin tüketim alışkanlıklarından makro-ekonomik krizlerin etkilerine kadar uzanan geniş bir çerçevenin boşanmaya etki ettiği söylenebilir (Ekmekçi, 2010:75).

Dini Nedenler

Dindarlık da boşanmalarda etkili bir nedendir (Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50). Evlilik; kültür içerisinde sosyal, bireyler arasında hukuksal ve dini bakımdan bağlılığı ifade eden bir kurumdur (Ünal, 2016:17). Evlilikte aynı dine, aynı mezhebe mensup olan kişiler birbirleriyle olan ilişkilerinde daha uyumludurlar ve daha iyi iletişim kurup paylaşımda bulunmaktadırlar. Uyum, iletişim ve paylaşım arttıkça eşler arasındaki bağlar da kuvvetlenmektedir. Ancak farklı din veya mezheplerden olmak kişiler arasında iletişim kopukluklarına ve çatışmalara neden olabilmektedir. Diğer bir faktör ise, kişilerin din veya mezhep farklılıklarından dolayı baskı duymaları, anlaşmazlık yaşamaları ve önyargılara maruz kalmalarıdır. Dini inanç farklılıklarından dolayı yaşanan anlaşmazlıklar mezhep farklılıklarından kaynaklanan anlaşmazlık ve önyargıları da kapsamaktadır. Özellikle yaşanan dini inanç konusundaki baskılar aile içerisindeki iletişimi olumsuz etkilemektedir (Akıcı, 2012:257-259). Eşlerin birbirlerinin dini inançlarına veya mezhep farklılıklarına saygı göstermesi gerekmektedir. Bu saygının yitirilmesi, eşlerin boşanmalarına yol açmaktadır (Ünal, 2016:17-18). Eşler arasındaki din veya mezhep farklılıklarının yanı sıra, eşe büyü yapıldığı düşüncesi gibi metafizik nedenler de boşanmaya neden olabilmektedir (Ekmekçi, 2010:51). Ancak günümüzde küreselleşme, bireyciliğin ön plana çıkması gibi etkenlerle birlikte insanlar arasındaki farklılıkların sınırları daha esnek hale gelmiş, hatta ortadan kalkmıştır. Geleneksel yapı içerisinde din veya mezhep farklılıkları sorun teşkil ederken günümüzde bu farklılıklara daha ılımlı yaklaşılabilir (Akıcı, 2012:258).

Sağlığa Bağlı Nedenler

Sağlık açısından bakıldığında, kısırlığın önemli bir boşanma nedeni olduğu söylenebilir (Akpınar vd., 2013:62). Burada çocuk sahibi olmak sadece kısırlıkla ilgili olarak düşünülmemelidir. Kişiler, çocuk sahibi olmaya yönelik isteksiz olabilmektedir. Ancak ister kısırlıkla bağlantılı olsun isterse çocuğa yönelik isteksizlikle bağlantılı olsun, kişilerin çocuk sahibi olmamaları önemli bir boşanma nedenidir (Köroğlu, 2013:58). Boşanmalarda çocuksuz olma durumu, çocuk sahibi olma durumuna göre daha fazladır (Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50). Dolayısıyla çocuk sahibi olmak ya da çocuk sayısının birden fazla olması boşanmaları azaltan unsurlar iken, çocuk sahibi olamama ya da olmama boşanmaları artıran ve boşanma davalarını etkileyen unsurlardır (Çakır, 2011:238). Burada çocuk sahibi olan ailelerin, çocuk sahibi olmayanlara göre boşanma oranlarının daha az görüldüğü belirtilmelidir. Dolayısıyla çocuk sahibi olmak, evliliği sürdürmede önemli bir etken olarak görülmektedir (Yıldırım, 2004:70, 77).

Sağlığa bağlı boşanma nedenleri arasında çocuk olmaması dışında, uyuşturucu ve alkol kullanmak (Clarke-Steward ve Brentano, 2006:49; Amato ve Previti, 2003) kumar oynamak, cinsel sorunlar (Köroğlu, 2013:58), eşlerin cinsel temasta bulunmaması (Abalı, 2006:34), eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014:204) gibi nedenler belirtilebilir.

Teknolojik Nedenler

Boşanma üzerinde etkili olan önemli bir faktör de teknolojidir (Tarhanacı, 2017:107). Teknolojiyle insanların birbirleriyle iletişimleri bir yandan kolaylaşırken diğer yandan azalmaktadır. Çünkü iletişim ortamı sosyal medyaya taşınmış ve yüz yüze konuşmalar, dolayısıyla da samimiyet

azalmıştır. Teknolojinin bir yandan sürekli geliştiği, yenilikler sunduğu ve hayatı kolaylaştırdığı düşünülse bile, diğer yandan insan yalnızlaşmaya, kendi dünyasına çekilmeye ve ailesinden başlayıp akrabalarına kadar toplumsal çevresiyle ilişkilerini koparmaya neden olduğu, hatta sağlık açısından birçok psikolojik sorunlar yaşamaya sürüklediği bir gerçektir (Özkuş, 2019). Dolayısıyla teknolojik gelişmeler arttıkça iletişimsizlik de artmaktadır. Aile açısından bakıldığında artan teknoloji bağımlılığı ile birlikte eşler arasındaki iletişim azaldığı görülmektedir. Günümüzde neredeyse hemen her evde en azından bir bilgisayar ve hemen herkeste bir mobil telefon bulunmaktadır. Bilgisayarla ya da telefonla oynanan oyunlar, sosyal medya bağımlılığı ve sanal sohbetler, eşler arasında sorunları beraberinde getirmektedir. Bunlara ayrılan zaman, eşlerin birbirlerine yeterince zaman ayıramamalarına neden olmaktadır. Bu şekilde eşlerin birbirleriyle sohbetleri, paylaşımları, birlikte geçirdikleri zamanlar azalmakta ve kişiler eş, anne-baba rollerini aksatmakta veya gereği gibi yerine getirememektedirler. Eşlerin birbirleriyle iletişimleri ve etkileşimleri, gün içerisinde kısa mesajlarla ya da sosyal medya mesajları aracılığıyla sağlanmaktadır (Tarhanacı, 2017:107). Burada sanal bağımlılık da etkili olmaktadır (Koroğlu, 2013:58). Örneğin; *“Adana’da bir kadın, malulen emekli olan kocasının bütün gün internet başında olduğunu, yemeğini bile bilgisayar başında yediğini, kendisi ve ailesiyle ilgilenmediğini, bu nedenle aile düzenlerinin ve ilişkilerinin bozulduğunu gerekçe göstererek boşanma davası açtı. Dava, teknolojiyi gerekçe gösteren kadının isteği ve eşinin de bunu kabul etmesi nedeniyle boşanmayla sonuçlandı.”* (Oğurtan, 2011:32). Dolayısıyla günümüzde eşler arasında iletişim azalmaktadır. Bu da eşler arasındaki uyumun bozulmasına ve küçük sorunların bile büyütülmesine neden olmaktadır (Cleek ve Pearson, 1985). Eşler arasında paylaşım da azalmaktadır. Paylaşımın az olması da beklentilerin daha fazla olmasına yol açmaktadır. Beklentiler karşılanmadığında ise eşler arasında problemler yaşanmaktadır (Tarhanacı, 2017:107; Clarke-Steward ve Brentano, 2006:50).

Burada medyanın da değerlendirilmesi gerekmektedir. Türkiye’de medya yayınları denetimsizdir ve bu denetimsizlik, aile yapısına aykırı olan ve aile dışı toplumda onaylanmayan ilişkilerin normal olarak sunulmasına neden olmaktadır. Bunlar da aile yapısında bir değişim meydana getirerek boşanmalara zemin hazırlamaktadır (Yıldırım, 2004:69). Medyada özellikle televizyondaki dizi ve filmler, boşanmayı teşvik etmektedir. Burada ihanetlere, birden fazla kişiyle birlikte olmaya, zinaya yer verilmekte ve aile hayatı sürekli problemlerle bir yapıda gösterilerek evliliğe yönelik olumsuz izlenimler sunulmaktadır. Diğer yandan, radyo, dergi, gazeteler vb. ile de bu sunum gerçekleştirilmektedir (Çelen, 2011:18-19). Özellikle televizyondaki pembe dizilerle evlilikten beklentiler değişmektedir. Bu beklentiler gerçekleşmediğinde ise evlilikte sorunlar yaşamaya başlanmakta ve bu sorunlar boşanma noktasına kadar uzanmaktadır (Tarhanacı, 2017:109).

Evliliğe Bakış Açısına Bağlı Nedenler

Evlenecek olan kişilerin kendilerini ve evlenecekleri kişiyi yeteri kadar tanımamaları boşanmalarda önemli sebeplerdendir (Koroğlu, 2013:58). Flört döneminde eşler birbirlerini yeterince iyi tanıyamamaktadır. Flört zamanında aşk, heyecan ön plandadır ve mantığın geri plana atılmasıyla insanlar birbirlerinin gerçek yüzünü görememektedir. Böyle bir durumda her şey onlara kusursuzmuş gibi gelmektedir. İlişkide meydana gelen ya da görülen bazı aksaklıklar, eksiklikler hoş görülmektedir ve evli olmadıkları için birbirlerini kaybetmekten korkmaktadırlar. Ancak evlenince flört zamanında görülmeyen şeyler görülmeye başlanmakta ve eşler birbirlerini daha iyi tanımaktadır. Dolayısıyla evlilik öncesinde normalmiş gibi gördükleri ve hoş karşıladıkları durumlar evlilikte üstlendikleri sorumluluklar da işin içine katıldığında

kendilerine daha ağır gelmektedir. Bu da eşler arasında sorunlara, tartışmalara ve en sonunda boşanmalara neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017:112-114).

Boşanmada, evliliğe yönelik beklentilerin değişmiş olması da etkili olmaktadır. Evliliğe ilişkin beklentilerin değişmesinde ise değişen yaşam koşulları, tüketim alışkanlıkları, sosyal medya ile eşlerin evliliğe ve aile kavramına yükledikleri anlamların farklılaşması etkili olmaktadır (Demir, 2016:246-247).

Şiddet

Boşanmalarda en önemli nedenlerden birisi de şiddettir (Koroğlu, 2013:58; Levinger, 1966). Eşlerin birbirlerine yönelik psikolojik, fiziksel, duygusal ve cinsel şiddet uygulamaları boşanmalara neden olmaktadır. Kıskançlık, reddedilme, toplumda kabul görmediğini düşünme, toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik gerekçeler, iletişimsizlik, teknoloji, kadının iş hayatına katılıp ekonomik özgürlüğünü kazanması gibi pek çok faktör aile içi şiddete sebebiyet vermektedir. Şiddet uygulayan erkeklerin eğitim durumları ve kendilerini kontrol edebilme yetileri arttıkça uyguladıkları şiddet fiziksel olmaktan öte daha çok psikolojik olmaktadır. Böyle bir durumda da eşlerini toplum içerisinde küçük düşürücü davranış ve söylemlerde bulunmaktadır. Bu da eşler arasında iletişimsizlik yaratabilmekte, sevgi ve saygıyı ortadan kaldırmaktadır. Ancak kadınlar artık bu tür şiddete boyun eğmemektedir. Dolayısıyla da boşanmayı genellikle kadınlar talep etmektedir (Tarhanacı, 2017:109). Diğer yandan, evlilik içerisinde erkeğin eşine tecavüz etmesi de cinsel şiddet bağlamında değerlendirilmekte olup tecavüzü öngörmeyen kanunlarca da buna karşı çıkılmakta ve kişilere boşanma yolunu açabilmektedir (Yıldırım, 2017:94). Bunlara ek olarak, duygusal şiddet bağlamında fuhuşa teşvik, yatak hallerinin açıklanması, her türlü incitici ve onur kırıcı söz ve davranışlarla ağır hakaretlerde bulunmak, eşe yönelik asılsız ithamlarda bulunmak ve iftira atmak da şiddetli geçimsizliği neden olarak boşanmaya sebebiyet vermektedir (Abalı, 2006:34).

Psikolojik Nedenler

Boşanma konusunda psikolojik faktörler de etkili olmaktadır (Çelen, 2011:8). Bu bağlamda önemli bir faktör, narsistik kişilik yapısıdır. Günümüzde insanların kişilik yapıları ve buna bağlı olarak evlilik ilişkilerinde değişimler meydana gelmiştir. İnsanlar günümüzde bencil, empati yeteneğinden yoksun, fedakarlık yapmaktan kaçınan, karşıdakine değer ve zaman ayıramayan bir hale gelmişlerdir. Bu değişim, evlilikte kişiler arasındaki ilişkilere de sirayet etmekte ve evlilikleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bahsedilen kişilik yapısı, evlilikte kişinin kendi isteklerini ön planda tutarken eşin isteklerine önem verilmemesine, yaşanan sorunların alttan alınmamasına, fedakârlık isteyen durumlara karşı tahammülsüzlük gösterilmesine neden olmaktadır. Böylelikle evlilikte yerine getirilmesi gereken sorumluluklar yerine getirilememektedir. Bu da evliliğin sonlanmasına neden olmaktadır (Tarhanacı, 2017:114). Kişilerdeki ben duygusu, biz şeklindeki tanımlamaların ya da benimsemenin olmayışı, evliliğin yük olarak görülmesi, evlilikte eşe karşı toleranssız bir şekilde yaklaşılması (Çelen, 2011:8), eşlerin birbirlerini değiştirmeye ve birbirlerini sürekli olarak yönlendirmeye çalışmaları (Kaya, 2016:425), eşlerin karakter uyumsuzlukları (Oğurtan, 2011:20) ve eşlerin birbirlerine karşı ihmalkâr davranışları (Levinger, 1966), her hangi bir stres durumu ile başa çıkılamaması, (Kahn ve London, 1991), kişilerin psikiyatrik sorunlarının olması (Koroğlu, 2013:58), eşi beğenmemek (Abalı, 2006:34), eşin kilo alması, eşin zayıflaması gibi nedenlerle gerçekleştirilen boşanmalar da bu kapsamda değerlendirilebilir (Oğurtan, 2011:28-29).

Boşanmalarda kıskançlık krizleri de etkili olmaktadır (Ekmekçi, 2010:34). Kıskançlık, kişilerin birbirlerini kaybetme korkusu ile girdikleri duyguların bir ürünüdür. Bu duygu, kişisel ya da kültürel olarak kişilerin kendilerini yetersiz hissetmeleri nedeniyle de ortaya çıkabilir. Özellikle aşk evliliği yapmış olan kişilerin evliliklerinde kıskançlık önemli bir sorun olabilir. Kıskançlık, eşlerin arkadaşları, eski eşleri ve hatta hobilerinin bile kıskanılmasını içerebilir. Bunlar eşler arasında tartışmalara ve nihayetinde boşanmaya yol açmaktadır (Kaya, 2016:426-427). Güven duygusu bu açıdan önemli olurken (Amato ve Previti, 2003) aldatma gibi durumlarla karşılaşıldığında da ilişki boşanmayla sonuçlanabilir (Ekmekçi, 2010:69; Köroğlu, 2013:58; Shackelford vd., 2008; Amato ve Previti, 2003). Günümüzde erkekler kadınlara oranla daha fazla aldatma eğilimi göstermektedir. Erkekler, evlilik ilişkisi bekledikleri gibi devam etmediğinde özellikle eşleri ile aralarında iletişim kopukluğu, bunun sonucunda da şiddet ve ekonomik sorunlar ortaya çıktığında evlilikten sıkılmakta ve yenilik arayışlarına girerek yeni heyecanlar aramaktadır. Böylelikle egolarını tatmin etmeye çalışırlar (Tarhanacı, 2017:110). Burada etkili olan bir düşünce de kadının erkeğe, erkeğin de kadına bakış açısının birbirlerini cinsel obje olarak görmeleridir (Çelen, 2011:8; Kaya, 2016:427). Erkekler, evliliklerinde sorunların olması durumunda cinsel olarak da tatminsizlik sorunu yaşamaktadır. Böyle bir durum karşısında eşleri onlara göre daha itici gelmektedir. Kadınlar açısından bakıldığında ise, eşlerinin kendilerini duygusal açıdan tatmin etmediklerini düşündüklerinde ve özgüvenlerini arttırmak istediklerinde yeni ve romantik arayışlar içerisine girebilmektedirler. Kadınların eşlerinden beklentilerinin fazla olması da bunun bir nedenidir. Eşlerinin bu beklentileri karşılayamaması, kadınları yeni arayışlara itmektir. Bu arayışta eşlerinden daha zengin ve eşlerinden daha üst statüde bulunan kişiler önemli olmaktadır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte sanal ortamdaki iletişim, evlilik ve eş bulma sitelerinin yaygınlaşması aldatmaya sebebiyet vermektedir. Ayrıca televizyondaki program ve diziler de evlilik dışı ilişkileri normalleştirmektedir. Bunlara paralel olarak son dönemlerde sanal aldatmalar artış göstermiştir. Ancak bazı geleneksel çevrelerce erkeklerin aldatması karşısında kadının boşanmaması gerektiği belirtilirken, kadınların aldatması durumunda ise kadın toplumdan dışlanmaktadır. Yine de aldatmalar karşısında bazı eşlerin buna tahammül etmemeleri ile evlilik birliği son bulmaktadır (Tarhanacı, 2017:110-111). Erkeğin başka kadınlarla evlenme arzusu da eşler arasında boşanmalara neden olmaktadır (Çelen, 2011:8). Dolayısıyla kadının da başka erkeklerle evlenme arzusunun boşanmaya sebebiyet vereceğini söylemek gerekmektedir.

Boşanma ve Erken Boşanmaların Artma Nedenleri

Türkiye’de boşanmalar, ABD ve çoğu Avrupa ülkesine kıyasla daha azdır (Öngider, 2013:142). Ancak Türkiye’de de boşanma oranları sürekli olarak artmaktadır (Karal ve Aydemir, 2012:32). Özellikle son 30 yılda bu artış önemli bir seviyeye ulaşmıştır (Çelen, 2011:1). Bu artışın birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerin başında toplumsal ve kültürel değişim ile bu değişimin aile kurumuna yansımaları gelmektedir. Toplumsal değişimle birlikte boşanmaya yönelik olarak bireylerin bakış açıları da değişmiş ve önceleri hoş karşılanmayan bir durum olan boşanma normal görülmeğe başlamıştır (Sevim vd., 2016:293, 300). Türkiye’de geleneksel değerlerin aşınmış olması ve bunların yerlerine yenilerinin konamamış olması ile toplum olumsuz yönde etkilenmektedir. Diğer yandan, toplumsal değişim ve gelişmeler toplumun işlevleri arasında dengesizlik yaratmaktadır. Tüm bunlar da boşanmaların artmasına neden olmaktadır (Doğan, 1998:69).

Hukuki olarak bakıldığında dünyanın çoğu yerinde yasalar, boşanmak isteyen eşlerin evliliklerini sonlandırabilmeleri için onlara olanak sağlayıcı seçenekler sunmaktadır. Dolayısıyla boşanma ile ilgili yasaların etkililiğini kaybettiği söylenebilir (Nevid, 2009:386). Böylelikle

boşanmalar kolaylaştırılmış olmaktadır. Sonuçta diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de boşanmalar artış göstermiştir (Yıldırım, 2004:77). Anlaşmalı boşanmanın da yasal olarak düzenlenmiş olması boşanmaları arttıran bir faktör olmuş, eşlerin boşanmalarını kolaylaştırmıştır (Çakır, 2011:276).

Feminist hareketler de boşanmaları arttırmaktadır (Çelen, 2011:20). Feminist hareketler, temel olarak ailede varlık gösteren eşitsiz güç ilişkileri ve şiddete maruz kalan kadınları baz almıştır. Kadının gücü, direnci, rol ve beklentilerini ortaya koyarak kadının bilinçlilik kazanması sağlanmaya çalışılmaktadır (Ünal, 2016:11). Bu da kadının içinde bulunduğu konuma göz yummayarak karşılaşılan sorunlar karşısında kendisini koruması ve aile içi ilişkiler söz konusu olduğunda boşanmaya kadar gidebilmesi demektir. Dolayısıyla feminist hareketler bağlamında kadının bilinçlenmesi, haklarını bilmesi ve haklarına sahip çıkması ile birlikte boşanmalar da artmıştır.

Feminist hareketlerin ardından sağlanan bilinçlenme ile toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin farklılaşmalar boşanmanın artmasına neden olmaktadır. Erkekler, toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri sürdürme eğilimindedirler. Ancak zamanla kadınların eğitim düzeyinin yükselmesi, kamusal alandaki görünürlükleri ve sosyal hareketlilikleri nedeniyle toplumsal konumları güçlenmektedir (Akgül Sarpkaya, 2013:33). *“Bu noktada aile ve evlilikte sözü geçen “ortaklık ve fedakarlık” değerlerinin çoğunlukla kadından beklendiği, “yuwayı dışı kuş yapar”, “olayları alttan almak”, “başarılı her erkeğin arkasında bir kadın vardır” vb. basmakalıp önyargıların artık kadınlar tarafından kabul görmemesi ve kutsal evlilik bağı ve ortaklığı yerine, kadının kontrol altına alınarak hak ve özgürlüklerinin kısıtlanması durumunun reddedilmesi de boşanma oranlarını önemli ölçüde arttıran unsurlar arasındadır.”* (Harcar vd., 2008:63)

Boşanmaların artışının önemli bir sebebi de, kadınların aile içi şiddeti kabullenmeyerek şiddet uygulayan eşlere direnç göstermeleri ve boşanma yoluna gitmeleridir. Dolayısıyla geleneksel rollerin değişmesi ile şiddet boşanmanın bir nedeni haline gelmiştir. Şiddet konusunda ekonomik özgürlüğü olan kadınların, ekonomik özgürlüğü olmayan kadınlara göre boşanma kararı alma olasılıkları da daha yüksek olmaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013:33).

“Medyanın öncülük ettiği kadın kimliğini değiştirme ve yeniden tanımlama çalışmaları, annelik, ev hanımlığı, kocasının karısı gibi geleneksel kadın rollerini aşığılayan; çalışan, yalnız yaşayan, entel takılan ve serbest ilişkiyi benimseyen kadın rolünü yücelten çalışmalar; yeni, yozlaşmış ve marjinal kadın tipinin ve kimliğinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu da toplumun temel taşı olan aileyi sarsmaya başlamış ve en azından bazı çevrelerde boşanmaları hızlandırmıştır” (Oğurtan, 2011:25).

Son otuz yılda gelişmiş ülkelerde boşanmaların artışında; bireyciliğin temel değer haline gelmesi, kariyer yapma düşüncesinde olan kadının yoğun çalışma temposundan dolayı iş ve aile dengesini kuramaması ve tüketim toplumu ile birlikte kişilerde artan tatminsizlik ve maddi nesne gibi insanlar arası ilişkilerin de çok çabuk tüketilmesi etkili olmaktadır (Zencirkıran, 2016:168). Dolayısıyla günümüzde bireysellik aile yaşamına da yansımaktadır. Toplumsal değişimler ile birlikte aile kurumu kadınların ve erkeklerin evlilikten daha fazla doyum ve ödül bekledikleri bir hale bürünmüştür. Bu beklentilerin karşılanamaması evliliklerin sonlanmasına neden olmaktadır (Günindi Ersöz, 2011:260).

SONUÇ

Günümüzde modernleşme, kentleşme, göç gibi çeşitli unsurların etkisiyle aile yapısında önemli değişimler olmuştur. Bu değişimler, boşanmaların artışını beraberinde getirmiştir. Boşanma, evlilik kurumunun sona ermesini ifade etmektedir. Bu bağlamda, evlilik bağı ile kurulan aile

yapısı zarar görmektedir. Özellikle ilk beş yıl içerisinde gerçekleşen boşanmalar, diğer yıllarda gerçekleşen boşanmalara göre daha fazladır. İlk beş yıl içerisinde son bulan evlilikleri betimlemek için bu çalışmada, "erken boşanma" kavramı kullanılmış olup nedenleri sorgulanmıştır. Boşanmalar yasal olarak gerçekleştirilmelerinden dolayı öncelikle hukuki nedenlerine yer verilmiştir. Türk Medeni Kanunu'na göre boşanma nedenleri; zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin temelden sarsılması, eşlerin anlaşması/anlaşmalı boşanma, ortak hayatın yeniden kurulamaması olarak belirtilmektedir.

Boşanma ve erken boşanmaların açıklanabilmesi için hukuk tek başına yeterli değildir. Çünkü boşanmalar sadece kişileri değil, toplumu da etkilemektedir. Bu durum boşanmaların diğer toplumsal nedenlerinin de irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Boşanmalar hukuki yollarla gerçekleşse de toplumsal açıdan onaylanması ve meşru bir düzleme oturtulması gerekmektedir.

Toplumsal açıdan bakıldığında modernleşme, kentleşme, göç gibi olguların etkisiyle aile yapısında önemli dönüşümler gerçekleşmiştir. Feminist hareketlerin de etkisiyle kadın haklarının gelişmesi, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ve kamusal alanda yer almalarıyla birlikte ailede yaşam seviyesinde bir yükselme olmuş, ancak eşler arasında rol çatışmasına dayalı sorunlar meydana gelmeye başlamıştır. Özellikle de evlilikte uyumda eşlerin sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve dini açıdan denkliklerinin önemli olduğu görülmektedir. Belirtilen konularda denklik sağlanamaması, gerek eşler ve gerekse aileleri açısından çatışmaların yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Bu çerçevede, ailelerin de evlilik yaşantısına müdahalelerinin olduğu söylenebilir. Diğer yandan, eşlerin "benim ailem, senin ailen" şeklinde ayrıştırmalara girmeleri, birbirlerine saygı göstermemeleri ve ailelerin de eşler arasındaki çatışmalarda taraf olmaları boşanmanın gerekçeleri olmaktadır. Burada evlilik yaşı da önemli bir husustur. Erken yaşta yapılan evliliklerde evlilik bilincinin oluşmamış olması, sorumlulukların ağır gelmesi; geç yaşta yapılan evliliklerde, alışılan hayatın sürdürülme istenmesi ve eşle arada yaş farkının çok olduğu evliliklerde ise, kuşak çatışmalarının yaşanmasından dolayı boşanmalar gerçekleşebilir. Dolayısıyla evlilikte yaş açısından da bir denklik sağlanması gerekmektedir. Yine eşlerden birinin diğerinden daha çok gelir getirdiği bir işi yapıyor olması, diğer eş üzerinde üstünlük kurmasına sebebiyet verebilir. Kadının kamusal alanda yer alması, bir gelirin olması da eşe bağımlılığı ortadan kaldırmakta, kadının özgürleşmesine ve boşanma kararını daha hızlı almasına neden olmaktadır. Diğer yandan, işsizliğin de önemli bir boşanma nedeni olduğu belirtilmelidir. İşsizlik eşler arasında çatışmaların yaşanmasına sebebiyet verirken, boşanma masraflarından dolayı ertelendiği durumlar da söz konusu olmaktadır. Yine denklik meselesine dönüldüğünde, eşlerin inanç açısından da denk olmaları beklenmektedir. Farklı inançlar hem eşler hem de aileler açısından sorun teşkil edebilmekte, bu da evlilik kurumuna zarar verebilmektedir.

Evliliğin sürdürülmesinde çocuk sahibi olmak da önemli bir durumdur. Çalışmada, çocuk sahibi olmayan eşler arasında boşanmaların daha çok gerçekleştiği görülmüştür. Dolayısıyla çocuk sahibi olamama, kısırlık gibi sağlık sorunları boşanmalara sebebiyet vermektedir. Ayrıca eşler arasında cinsel sorunların yaşanması, eşin tedavisi güç bir hastalığa yakalanması da boşanmanın sağlıkla ilgili nedenleri olurken, teknolojinin de evlilik hayatında sorunlar yarattığı belirtilmelidir. Teknoloji bir yanda iletişimi kolaylaştırırken diğer yanda kişilerin iletişimini azaltmaktadır. Özellikle internet bağımlılığı, sanal aldatma gibi konular evliliklerin son bulmasına neden olmaktadır.

Boşanma ve erken boşanmaların artışında modernleşme bağlamında bireyciliğin toplumsal açıdan kişiler için temel değer haline gelmesi, ilişkilerin hızlı bir şekilde tüketilmesi, geleneksel değerlerden uzaklaşılması, boşanmanın normalleştirilmesi, hukuki açıdan anlaşmalı boşanmaların yaygınlaşmasıyla birlikte boşanma gerekçelerinin artması, feminist hareketlerin de

etkisiyle toplumsal cinsiyet rollerinde önemli değişimlerin olması, kadınların kamusal hayat içerisinde yer almaya başlamaları, şiddet karşısında sessiz kalınmaması, medyanın aile yapısını sunma biçiminde çarpık ilişkilere yer verilmesi ve Türk aile yapısını bu anlamda olumsuz etkilemesi gibi pek çok unsur etkili olmaktadır. Tüm bunlar, evliliğe bakış açısını değiştirmektedir.

Kısacası, başta TÜİK verileri olmak üzere elde edilen verilerden hareketle bu çalışmada, günümüzde boşanmaların giderek artış eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle evliliğin ilk beş yılında gerçekleşen boşanmalar diğer yıllara göre daha fazladır. Bu yüzden, diğer dönemlerde gerçekleşen boşanmalardan ayırmak için ilk beş yılda son bulan evlilikleri betimlemek için “erken boşanma” kavramı kullanılmış, bunun hukuki ve toplumsal nedenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada genel olarak boşanmalar ve özel olarak da erken boşanmaların hukuki nedenleri olarak, zina, hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranış, suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme, terk, akıl hastalığı, evlilik birliğinin sarsılması, eşlerin boşanmada anlaşmaları ile fiili ayrılık nedeniyle ortak yaşamın kurulamaması şeklinde özetlenebilir. Boşanmanın sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik nedenleri yanı sıra diğer toplumsal nedenlerini din, sağlık, teknoloji, evliliğe bakış açısı, şiddet ve psikolojik nedenleri olarak sıralamak mümkündür. Özetle bu makalede, genel olarak boşanmaların özel olarak da erken boşanmaların nedenleri ortak başlıklar altında ele alınmakla birlikte, özellikle boşanmaların hukuki ve toplumsal bir olgu olmanın ötesinde günümüzde giderek yaygınlaştığı ve söz konusu boşanmaların en az üçte birinden fazlasının ise evliliğin ilk beş yılında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abalı, S. (2006). *Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2010). *Aile Yapısı Araştırması 2006*. Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2014). *Türk Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler*. Ankara: T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26): 29-50.
- Akgüngör, İ. (2016). *Evliliğin En Mutlu Dönemi İlk 5 Yıl!* [Online] <http://www.gazetevatan.com/evliligin-en-mutlu-donemi-ilk-5-yil--914440-yasam/> [Erişim tarihi: 01.04.2020].
- Akıcı, H. (2012). *Türkiye’de Boşanmanın Dini ve Psiko-Sosyal Sebepleri Üzerine Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akpınar, R., Taşcı, K. ve Özsan, M. E. (2013). Hoşnutsuzluk Endeksine Göre Türkiye’de Bölgesel Farklılık, *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(10): 59-70.
- Amato, P. R. (2000). The Consequences of Divorce for Adults and Children, *Journal of Marriage and The Family*. 62(4): 1269-1288.
- Amato, P. R. and Beattie, B. (2011). Does the Unemployment Rate Affect the Divorce Rate? An Analysis of State Data 1960–2005, *Social Science Research*, 40(3): 705-715.
- Amato, P. R., and Previti, D. (2003). People's Reasons for Divorcing Gender, Social Class, The Life Course, and Adjustment, *Journal of Family Issues*, 24(5): 602-626.

- Arıkan, Ç. (1992). *Yoksulluk Evlilikte Geçimsizlik ve Boşanma*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- ASAGEM-TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı (2011). *Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması*, Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- Benedek, E.P. ve Brown, C.F. (1997). *Boşanma ve Çocuğunuz, Çocuğunuzun Boşanmanızla Başetmesine Nasıl Yardımcı Olursunuz?*. (Çeviren, Katlan, S.) Ankara: HYB Yayıncılık.
- Bratter, J. and King, R. B. (2008). But Will It Last? Marital Instability Among Interracial and Same-Race Couples, *Family Relations*, 57: 160– 171.
- Canel, A. N. (2011). *Aile Yaşam Becerileri*. İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Clarke-Steward, A. and Brentino, C. (2006). *Divorce: Causes and Consequences*, New Haven: Yale University Press.
- Cleek, M. G. and Pearson, T. A. (1985). Perceived Causes of Divorce: An Analysis Of Interrelationships, *Journal Of Marriage And The Family*, 47: 179-183.
- Coşkundeniz, M. (2013). *Evlilikte Kritik Dönemler*. [Online] <http://www.posta.com.tr/evlilikte-kritik-donemler-mehmet-coskundeniz-yazisi-170731> [Erişim Tarihi: 05.04.2020]
- Çakır, B. (2011). *Modernleşme Sürecinde Türkiye’de Evlilik Kurumunun İşleyişi ve Boşanma Eğilimlerinin Seyri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Çakır, S. (2019). Türkiye’de Evli Kadınlar Ekseninde Evlilik/ Aile Algısı ve Boşanma Olgusu, *HfSA Sempozyum*, 26: 75-99.
- Çelen, M. (2011). *Türkiye’de Boşanma Olgusu ve Boşanma Çeşitleri*. [Online] <http://www.manevisosyalhizmet.com/wp-content/uploads/2011/06/turkiyede-bosanma.pdf> [Erişim Tarihi: 10.04.2020]
- Demir, S. A. (2016). Aile İçi Problemler: İletişimsizlik, Şiddet ve Boşanma, (Editör) Avcı, N. ve Aksoy, E.: *Aile Sosyolojisi* içinde (ss. 235-253) İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Doğan, C. (1998). Türkiye’de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistikî Açından Değerlendirilmesi, *Sosyoloji Konferansları*, 25: 59-69.
- Doğan, Ş. (2016). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyici Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması, *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 5(4): 991-1011.
- Dural, M., Öğüz, T. ve A. M. Gümüş. (2008). *Türk Özel Hukuku, Aile Hukuku*. (3.Cilt), İstanbul.
- Ekmekçi, H. (2010). *Toplumsal, Kültürel ve İletişimsel Boyutlarıyla Bir Boşanma Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ergün, Z. (2009). *Boşanma Davaları Nişanlanma-Evlenme-Butlan-Velayet-Kişisel İlişki-Nafaka-Maddi ve Manevi Tazminat*. (4. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.
- Eyce, B. (2002). Demografik Özelliklere Göre Türkiye’de Boşanma, *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (14): 81-98.
- Fisher, H. E. (2004). *Cinsel Aşkın Anatomisi*. (Çeviren, Gaspiralı, M.) İstanbul: Varlık Yayınları.
- Girgin, Y. (2017). *Bağımsız Konut Sağlamamak Nedeniyle Boşanma*. [Online] <http://www.yasingirgin.av.tr/bagimsiz-konut-saglamamak-nedeniyle-bosanma/> [Erişim Tarihi: 01.05.2020]

- Günindi Ersöz, A. (2011). Türkiye'de Boşanma Olgusu ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme, *Sosyoloji Konferansları*, 43: 249-264.
- Harcar, T., Çakır, Ö., Sürgevil, O. ve Budak, G. (2008). Kadına Yönelik Şiddet Ve Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetin Durumu, *Toplum ve Demokrasi*, 2(4): 51-70.
- Kahn, J.R. and London, K.A. (1991). Premarital Sex and The Risk of Divorce. *Journal of Marriage and The Family*, 53(4): 845-55.
- Karal, D. ve Aydemir, E. (2012). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. Ankara: USAK / Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Kaya, T. (2016). İstanbul'da Yaşayan Boşanmış Kadın ve Erkeklerin Boşanma Deneyimleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46): 409-430.
- Kerman, E. (2018). Şiddet Nedeniyle Boşanma, (Editör) Gür, M., Güneş, M.Ş. ve Bilen, Ö.: *Aile Eksenli Şiddetten Sosyal Travmalara* içinde (ss. 148-157) Ankara: Hegem Yayınları.
- Keskin, I. (2007). *Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar (Niğde İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Kır, İ. ve Bülbül, Ö. (2012). İslahiye İlçesinde Boşanma Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2): 99-122.
- Köroğlu, T. (2013). *Üniversite Gençliğinin Evlilik, Aile ve Boşanma Konusundaki Düşünce ve Görüşleri Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Karabük Üniversitesi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Karabük.
- Kutlar, A., Erdem, E. ve Aydın, F. F. (2012). Kadınların İşgücüne Katılması ile Doğurganlık, Boşanma ve Ücret Haddi Arasındaki İlişki: Türkiye Üzerine Bir Araştırma, *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 7(1): 149-168.
- Küçükcan, T. (2011). *Toplumun Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması*, Ankara: SETA.
- Levinger, G. (1966). Sources of Marital Dissatisfaction Among Applicants for Divorce, *American Journal of Orthopsychiatry*, 36(5): 803-807.
- McCarthy J. A. (1978). Comparison of The Probability of The Dissolution of First and Second Marriages, *Demography*, 15(3): 345-359.
- Nevid, S. J. (2009). *Psychology: Concepts and Applications*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Oğurtan, S. G. (2011). *Boşandım Diyemedim: Boşanmanın Aile ve Toplum Üzerine Etkileri*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Oy, O. (2008). *Boşanma*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Öngider, N. (2013). Boşanmanın Çocuk Üzerindeki Etkileri, *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(2): 140-161.
- Özdemir, P. (2013). *Boşanma Sürecindeki Çiftlerin Sorun Çözme Becerilerinin İncelenmesi (Ordu İli Örneği)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2010). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM (Psikolojik Danışma Rehberlik Eğitim Merkezi Yayını).
- Özkuş, K. (2019). 21.Yüzyıl Teknolojisi Kaybettiğimiz Değerler ve Çözüm Yolları, (Editör) Şahin, H.: *VI. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu* içinde (ss.113-124) Elazığ: Asos Yayınları.

- Sandalcılar, A. R. (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik/Does Unemployment Effect Separations? Regional Panel Causality, *Ege Akademik Bakis*, 12(2): 225-238.
- Sevim, Y., Güldeste, A. ve Öner, C. (2016). Boşanan Erkeklerin Sorunları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma (Elazığ İli Örneği), *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2): 293-312.
- Shackelford, T. K., Besser, A. and Goetz, A. T. (2008). Personality, Marital Satisfaction, and Probability of Marital Infidelity, *Individual Differences Research*, 6(1): 13-25.
- Spitze, G. and South, S. (1985). Women's Employment, Time Expenditure, and Divorce, *Journal of Family Issues*, 6(3): 307-329.
- Tarhanacı, M. (2017). Boşanma Avukatlarının Anlatısıyla Trabzon'da Aile ve Boşanma Olgusu, *İmgelem*, 1(1): 89-120.
- TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2015). *Türkiye'de Evlilik Tercihleri- Nisan 2015*. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı.
- TÜİK (2012). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2011*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=10844> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2013). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2012*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13469> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2014). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2013*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16051> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2015). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2014*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18628> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2016). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2015*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21515> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2017a). *Aile Yapısı Araştırması, 2016*. [Online] <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?sessionId=412FZ1kVpNL8JhhkfQtRLqmnJtj6xk6sGXGwbChqTR9N0LY1K1bp!1813643467?id=21869> [Erişim Tarihi: 14.05.2020]
- TÜİK (2017b). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2016*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24642> [Erişim Tarihi: 08.07.2020]
- TÜİK (2018). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2017*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593> [Erişim Tarihi: 10.05.2020]
- TÜİK (2019). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2018*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30698> [Erişim Tarihi: 10.05.2020]
- TÜİK. (2020). *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019*. [Online] <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33708> [Erişim Tarihi: 10.05.2020]
- Türk Medeni Kanunu (TMK) (2001). *Türkiye Cumhuriyeti, 4721*. [Online] <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> [Erişim Tarihi: 12.05.2020]
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma, *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2): 293-326.
- Ünal, A. (2016). *Sosyal Bir Olgu Olarak Boşanmanın Nedenleri ve Sonuçları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Yıldırım, M. E. (2017). *Yeni Bir Hayat Kurmak Kadınlar Anlatıyor: Babalık, Evlilik ve Boşanma*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri, *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)*, 28: 59-81.

Yörükoğlu, A. (2000). *Değişen Toplumda Aile ve Çocuk*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Zevkliler, A., Acabey, M. B. ve Gökyayla, K. E. (2000). *Medeni Hukuk Giriş-Başlangıç Hükümleri-Kişiler Hukuku-Aile Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınları.